

69-ajame Tautosakos darbų tome publikuojami platų teminį ir metodologinį tyrimo spektrą apimantys mokslo straipsniai. Tomą pradeda tyrimai, kuriuose susitelkiama į žmonių atmintyje gyvus priminimus apie netolimą praeitį. Liucijos Vervečkienės straipsnyje gvildenamas Lietuvos šeimų trijų kartų (senelių, menančių visą sovietmetį, tėvų, sovietmečiu gimusių ir augusių, ir anūkų, augusių po „lūžio“, 1990-ųjų) atliekamas simbolinis atminties darbas. Tiriama, kaip šeimose reflektuojamas numanomas jos nario kolaboravimas, tiesioginis ar netiesioginis susidūrimas su sovietinėmis saugumo struktūromis. Analizuojant skirtingų kartų (visų pirma anūkų) atminties darbą, išryškėja pastangos suprasti artimųjų patirtį sovietmečiu ir suderinti ją su šiandieniniu to laikotarpio vertinimu. Atskleidžiamas painus reikšmių, siejamų su kolaborantais, kolaboravimu ar jo nuojauta, poveikslas, dėliojamas iš šeimos kartų istorijų ir nutylėjimų apie nevienalytį, sudėtingą laikotarpį. Gretos Paskočiūmaitės straipsnyje „Prisitaikę, bet nepamiršę: partizanų vaikų pasakojimai apie (ne)prisitaikymą prie sovietinės okupacijos“ atskleidžiamas dvigubas partizanų šeimų gyvenimas sovietmečiu: prisitaikymas viešajame gyvenime ir rezistencinės dvasios išsaugojimas, (ne)stebint pašalinėms akims. „Gyvoji atmintis“ (kaip kovos dalyviai vertino savo išitraukimą į pasipriešinimą? Kaip prisiminė vykusias kovas? Kokį vaizdinį stengėsi perduoti vaikams – ir kaip šie tą vaizdinį priėmė?) 2019–2024 m. autorės buvo užrašyta kalbantis su partizaninio karo dalyvių šeimos nariais. Čia publikuojamas tyrimas atskleidžia, kaip sudėtingą savo šeimų padėtį sovietinės okupacijos metais reflektuoja partizanų vaikų karta. Pabrėžiamas, viena vertus, vidinis pasipriešinimas (partizaninio karo pasakojimo ir represijų refleksijų perdavimas, tikėjimo išpažinimas, užsienio radijo stočių klausymasis, pokario dainų dainavimas), antra vertus, prisitaikymas prie režimo (sovietinių švenčių minėjimas, vaikų dalyvavimas sovietinėse vaikų bei jaunimo organizacijose).

Jurgos Sivickaitės-Sadauskienės straipsnis skirtas tautosakos naudojimo vaikų ugdyme temai. Apžvelgiant XIX a. – XX a. pradžios lietuvių elementorius, išryškinaamos prielaidos, skatinusios švietėjus pasitelkti tautosaką, atskleidžiama folklorinio turinio gausėjimo tendencija. Apibendrinama mokomuosiuose leidiniuose publikuotą tautosaką, įvairius jos panaudojimo atvejus, J. Sivickaitė-Sadauskienė svarsto apie to meto lietuvių švietėjų pedagoginius tikslus ir tautosakai teiktą vertę. Teigiama, kad išaugusį tautosakos vaidmenį pedagoginėje literatūroje lėmė humanistinės to

meto Europos pedagogikos raidos kryptys, nacionalinės vaikų literatūros skurdumas, taip pat folklorinių kūrinių parankumas mokant mažamečius rašto.

Laima Anglickienė supažindina su šiuolaikinio folkloro apraiškomis – situaciniais posakiais, populiariais vaikų ir jaunimo kalboje. Pasitelkusi Vytauto Didžiojo universiteto studentų 2022–2024 m. surinktą medžiagą, autorė aptaria skirtingose komunikacinėse situacijose vartojamų posakių turinį, raišką, variavimą ir paskirtį. Tyrimas išryškina būdingesnius šių paremių, tiek naujai sukurtų jaunosios kartos, tiek jos perimtų iš ankstesnės tradicijos, bruožus: humoristinį pobūdį, absurdiškumą, polinkį į obseniškumą, žargono ir vulgarybių gausą.

Asta Skujytė-Razmienė straipsnyje „Veneros palytėti: sifilio samprata ir gydymas XX a. pirmos pusės Lietuvoje“ pasitelkia lietuvių ir užsienio medicinos istorikų tyrimus, Lietuvos tarpukario spaudą ir archeologinių tyrimų duomenis. Autorė gi-
linasi į sifilio, arba prancūziškosios ligos, istoriją Europoje, apžvelgia, kaip ji buvo suprantama bei gydoma Lietuvoje, ir kartu kelia klausimą, kodėl ši didžiuliu susirūpinimu gydytojams ir visuomenei tapusi liga, kuria sergančiųjų skaičius XX a. pirmos pusės Lietuvoje itin sparčiai augo, beveik nepaliko pėdsakų lietuvių tautosakoje. Jos atliktas tyrimas atskleidžia, kad tai galėjęs lemti sifilio neskyrimas nuo kitų ligų, sudėtinga diagnostika ir toks svarbus dėmuo kaip seksualinė ligos prigimtis, galėjusi būti nepatogi tema tiek tautosakos pateikėjams, tiek rinkėjams.

Tome skelbiamas Linos Būgienės pokalbis su poetės Janinos Degutytės laiško publikacijos, trimis knygomis paskelbtos 2025 m., sudarytoja Giedre Šmitiene ir mokslinė redaktore Jurga Jonutytė. Kalbama apie metodologinės prieigos prie kasdinių laiško paieškas ir patį laiško, papildyto gausia kontekstine medžiaga, radimosi procesą, apėmusį ir iššūkį nuobodžią kasdienybę paversti turiningu, daugiasluoksniu pasakojimu. Sudarytojos pasirinktas antropologinis požiūris leido išryškinti ne tik ilgalaikius susirašinėjimo dalyvių santykius, bet ir įvairius jų gyvento laiko kontekstus.

Rubrikoje Recenzijos apžvelgiamos dvi knygos. L. Būgienė aptaria latvių folkloristo Sandžio Laimės 2024 m. pasirodžiusią tipologinę latvių sakmių apie raganas rodyklę. Dvikalbė knyga (išleista latvių ir anglų k.) apima įvadinę teorinę studiją, siužetų tipų ir motyvų katalogus. Recenzijos autorė atkreipia dėmesį, kad leidinyje pristatoma latvių folklorinių pasakojimų klasifikavimo sistema yra artima tai, kuria vadovavosi Jonas Balys, parengęs Lietuvių pasakojamosios tautosakos motyvų katalogą (1936). O etnomuzikologo Rimanto Astrausko apžvalga skirta 2023 m. pasirodžiusiam Lietuvių liaudies dainyno 26-am tomui, kuriame skelbiamos kalendarinės pavasario-vasaros apeigų ciklo dainos. Tikimasi, kad akademinės bendruomenės ir liaudies dainų mylėtojų laukta knyga taps parankinė, naudojama ir atliekant tyrimus, ir dainuojant pakitusioje mūsų dienų aplinkoje.

Modesta Liugaitė-Černiauskienė, Jurgita Ūsaitytė

The 69th volume of Tautosakos darbai / Folklore Studies publishes research articles covering a wide thematic and methodological range. The volume begins with studies focusing on reminiscences of the recent past that are still alive in the people's memory. The article by Liucija Vervečkienė examines symbolic memory work in the three generations of Lithuanian families (grandparents who remember the entire Soviet era, parents who were born and raised during it, and grandchildren who grew up after the "turn" in the 1990s). The author analyzes how families reflect the implicit collaboration of their members, as well as direct or indirect encounters with the Soviet security structures. What emerges when analyzing the memory work of different generations (primarily grandchildren), demonstrates efforts to understand the experience of the relatives during the Soviet era and to reconcile it with today's assessment of that period. A complex picture of meanings associated with collaborators, collaboration, or the suspicion of it is revealed, constructed from the stories and silences in different generations of the families regarding that heterogeneous, ambivalent period. The article by Greta Paskočiumaitė "Conforming but not Forgetting: Stories by Partisan Children about (Non)adaptation to the Soviet Occupation" reveals the double life of partisan families during the Soviet era: adaptation in public life and preservation of the spirit of resistance, (in)visible to outsiders. The "living memory" (i. e., how the participants of the struggle evaluated their own involvement in the resistance, how they remembered the battles that had taken place, what image they tried to convey to their children, and how the children accepted that image) was recorded in 2019–2024 by the author of the article interviewing the family members of the participants of the partisan war. Her research published here primarily aims at revealing how the generation of partisan children reflects the difficult situation of their families during the years of Soviet occupation. On the one hand, they emphasize the internal resistance (including the transmission of partisan war narratives and reflections of the repressions, adherence to faith, listening to the foreign radio stations, singing of the post-war patriotic songs), and on the other hand, adaptation to the regime (celebration of the Soviet holidays, participation in the Soviet children's and youth organizations).

The article by Jurga Sivickaitė-Sadauskienė is devoted to various uses of folklore in the children's education. Reviewing the Lithuanian elementary books from the 19th century and the beginning of the 20th century, the author highlights the prerequisites

that encouraged educators to turn to folklore, and the tendency of its increased use. Summarizing the folklore published in these educational books and various cases of its use, J. Sivickaitė-Sadauskienė discusses the pedagogical goals of the Lithuanian educators of that time and the value they ascribed to folklore. She argues that the enhanced role of folklore in pedagogical literature was determined by the humanistic trends in the development of European pedagogy of that time, the meagerness of the national children's literature, as well as easy applicability of folklore pieces in teaching the young children to write.

Laima Anglickienė introduces manifestations of the contemporary folklore – situational sayings, popular in the speech of children and youth. Using materials collected by the Vytautas Magnus University students in 2022–2024, the author discusses content, expression, variation and purposes of the sayings used in different communicative situations. Her study highlights typical features of these sayings, both newly created by the younger generation and those adopted from the earlier tradition: i. e., humorous nature, absurdity, tendency towards obscenity, abundance of jargon and vulgarities.

In her article “Touched by Venus: The Concept and Treatment of Syphilis in the First Half of the 20th Century Lithuania,” Asta Skujytė-Razmienė uses research by Lithuanian and foreign medical historians, the Lithuanian interwar press, and data from archeological investigations. The author delves into the history of syphilis, or the French disease, in Europe, provides an overview of how it was understood and treated in Lithuania, and at the same time raises the question of why this disease, which caused great concern for doctors and society, as the number of its sufferers in Lithuania grew extremely rapidly in the first half of the 20th century, left almost no trace in the Lithuanian folklore. Her research reveals that this may have been caused by failure to distinguish syphilis from other diseases, its complicated diagnosis, and such an important factor as the sexual nature of the disease, which could have been an uncomfortable topic for both the folklore bearers and its collectors.

The volume also features Lina Būgienė's interview with Giedrė Šmitienė, the compiler of the publication of letters written by and to the Lithuanian poet Janina Degutytė, which appeared in three books in 2025, and the scientific editor of this publication, Jurga Jonutytė. The interview highlights the search for a methodological approach to the everyday letters and the process of creating the letter corpus, supplemented with abundant contextual material, which also enabled turning the boring everyday life into a meaningful, multi-layered narrative. The anthropological approach chosen by the compiler allowed not only to present the long-term relationships of the participants in the correspondence, but also to reveal diverse contexts of the time they lived in.

The reviews of two books are presented in this volume. L. Būgienė discusses the type and motif index of the Latvian legends about witches by folklorist Sandis Laime, published in 2024. The bilingual book, published in Latvian and English, includes a lengthy theoretical introduction, as well as catalogs of legend types and motifs. The reviewer points out that the classification system of Latvian folklore presented in the publication is close to the one used by Jonas Balys, who compiled the “Motif-Index of Lithuanian Narrative Folklore” (1936). The second review by ethnomusicologist Rimantas Astrauskas is dedicated to the 26th volume of the Book of Lithuanian Folk Songs published in 2023, which comprises the calendar songs of the spring-summer ritual cycle. This book, long awaited by the academic community and folksong lovers, is expected to become a handy tool for research and singing in the nowadays changing environment.

Modesta Liugaitė-Černiauskienė, Jurgita Ūsaitytė